

Høringssvar - Frie og hemmelige valg, ny valglov

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) viser til høringsnotat og høringsbrev fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet datert 26. juni 2020 angående endringer i valgloven, valgforskriften og forskrift om valg til Sametinget. LNU er en paraplyorganisasjon for 97 norske barne- og ungdomsorganisasjoner, med til sammen rundt 450.000 medlemskap. Medlemsorganisasjonene er demokratiske og frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, og representerer et stort mangfold av aktiviteter og verdier. Når vi i dette svaret kommer med våre innspill så er det med bakgrunn i de felles interessene blant våre medlemsorganisasjoner.

Vi ønsker å takke for muligheten til å gi våre innspill til departementet. Valginstituttet er en av de viktigste demokratiske bærebjelkene i det norske demokratiet. For oss i LNU er det derfor både spennende og alvorspreget når vi nå kommer med våre innspill.

Innledende kommentar

LNU mener arbeidet til valglovutvalget er veldig solid. LNU har avgrenset vårt høringssvar til innspill vedrørende spørsmålene rundt stemmerettsalder og valgbarhetsalder ved kommune-, fylkes- og stortingsvalg. Dette er behandlet i NOUens kapittel 1.2.2, 1.3.9, 9.1, 23.2 og i den nye valglovens §2-2.

I vårt høringssvar kommer vi til å gå inn i de momentene vi mener er viktige når man skal vurdere og senke stemmerettsalderen.

Senke stemmerettsalderen ved kommune- og fylkestingsvalg

LNU har helt siden tidlig på 2000-tallet tatt til orde for å senke stemmerettsalderen ved kommune- og fylkestingsvalg. Det er derfor spennende å se at et flertall i valglovutvalget nå går inn for dette. Vi mener flertallet i utvalget argumenterer godt. Vi ønsker å presentere våre viktigste argumenter for hvorfor departementet bør følge innstillingen til flertallet i utvalget.

I et liberalt demokrati er det de som vil nekte noen stemmerett som har bevisbyrden mot seg. Vi mener mindretallet skal ha veldig gode grunner til å nekte 16- og 17-åringer stemmerett. Etter vårt syn er ikke argumentene deres gode nok til å si nei til en stemmerettsutvidelse. Det gjelder både i spørsmålet om stemmerettsalderen og myndighetsalderen skal samsvare og at ungdom har andre arenaer å påvirke politikken. De punktene vil vi kommentere senere i høringssvaret.

I 2016 lanserte Institutt for samfunnsforskning sin evaluering av forsøket med 16-åringer ved lokalvalget i 2015. Resultatene deres var spennende og pekte i en åpenbar retning – Norge er klare for en ny stemmerettsutvidelse.

For det første: Stemmerett for 16-åringer virker. Resultatene fra evalueringen viste at 16- og 17-åringer bruker stemmeretten – like ofte som befolkningen ellers, og mye oftere enn andre unge velgere. Ved å sette ned stemmerettsalderen, inkluderer vi 130 000 nye mennesker i demokratiet, og gir alle et godt grunnlag for å delta i demokratiet resten av livet. Det er etter LNUs syn et gode for demokratiet vårt- og man skal ha svært gode grunner for å ikke åpne for dette.

Videre blir det flere unge folkevalgte i de kommunene hvor 16- og 17-åringer får stemme. Når vi vet at ungdom er underrepresentert i politikken, bør det være en politisk prioritet å gjøre demokratiet mer representativt.

For det andre: Unge voksne på 16 og 17 år er blant dem som opplever de offentlige tilbudene tette på kroppen. Kommunen har ansvaret for ungdomsskolen, fritidsklubben, kulturhuset,

biblioteket og store deler av idrettshallene. Fylkeskommunen har ansvar for videregående og kollektivtilbudet du bruker hver dag. LNU mener det da er naturlig at ungdom får være med på å påvirke i disse sakene. Å senke stemmerettsalderen ved lokalvalg kan være med på å skape sterkere lokalsamfunn, hvor brukerne får si sin mening om tjenestene de mottar.

Mye tyder på at norske ungdommer er mer politisk aktive enn tidligere, samtidig har formene for deltakelse har endret seg. Det er ting som tyder på at politisk engasjement i større grad enn tidligere er saksorientert og dette gir utslag i måten unge deltar på. I Ung i Oslo 2015 ser vi at andelen 16-19 åringer (VGS) som har deltatt politiske aktiviteter stiger (46,9%) og Ungdata viser oss at stadig flere deltar i den organiserte frivilligheten (64% i ungdomsskolen og 45,5% på videregående).

Senke stemmerettsalderen ved stortingsvalg

LNU støtter mindretallets forslag om at stemmerettsalderen også bør senkes ved stortingsvalg. Argumentasjonen vil være den samme som ved kommune- og fylkestingsvalg, med unntak av nærheten til lokale tjenester. Et tilleggsargument rundt stortingsvalg er at stortinget ikke er aldersmessig representativt for samfunnet i Norge. Ved stortingsvalget i 2017 utgjorde velgerne i aldersgruppen 18-29 om lag hver femte velger. Allikevel var kun 18 av stortingets 169 representanter under 30 år, som er om lag 1 av 10. Vi vet fra forsøkene ved lokalvalg at en senkning av stemmerettsalderen fører til yngre representasjon i kommunestyrene. Ved å utvide stemmeretten til flere unge kan det hende at man ser en lignende effekt på stortinget over tid. Dette kan være med på å løfte nye saker som er viktig for ungdom, som igjen kan øke unges deltakelse i demokratiet.

Myndighetsalder

Et mindretall i utvalget mener prinsipielt at stemmeretts og myndighetsalder bør samsvare, og at man dermed ikke kan senke stemmerettsalderen ved lokalvalg. Dette er et syn LNU ikke støtter.

Utvalget påpeker selv i 9.1.5 at det er mange ulike aldersgrenser i Norge som bryter med myndighetsalderen. Ungdom som er under 18 år kan etter norsk lov straffes og stilles til rette for sine handlinger ved at den kriminelle lavalderen er 15 år. Ungdom kan jobbe, tjene penger og betale skatt helt fra de er 13 år. Sånn det fremstår for oss virker mindretallet ikke prinsipielle i sin vurdering av når man er voksen eller ikke, fordi det bare er to av mange aldersgrenser hvor man får nye rettigheter og plikter i overgangen mellom barn og voksen. Derfor bør det være mer relevant å se på hvilke felles demokratiske forutsetninger som finnes i Norge. Som 16 åring har vedkommende fullført den obligatoriske grunnskolen i Norge. Dermed har man gjennomført den obligatoriske demokratiopplæringen i norsk skole. Det er etter vårt syn et viktig argument for at en da er moden for å kunne ta delta i valg. Det er naturlig at det finnes forskjeller mellom retter og plikter som er koblet opp mot myndighetsalder, at det brukes som et argument mot å delta i valg har likevel ikke grunnlag i noe prinsipielt standpunkt og må begrunnes særskilt. Allikevel bør det ikke brukes som et argument mot deltakelse i valg.

Gjennom historien har det vært unntaket, og ikke regelen, at myndighetsalder og stemmerettsalder har samsvart. I 1898 innførte Norge allmenn stemmerett for menn og i 1913 for kvinner. Fra 1919 fikk også personer som mottok fattighjelp, rett til å stemme ved valg. Stemmerettsalderen var da 25 år. Siden den gang har stemmerettsalderen blitt senket flere ganger. Første gang det skjedde, var i 1920, da den ble redusert til 23 år. I 1946 ble den senket til 21 år, og i 1967 ble den satt ytterligere ned til 20 år. I 1978 kom dagens bestemmelse om 18 års stemmerettsalder. Det finnes altså ingen krav om at stemmerettsalderen og myndighetsalderen skal være den samme. For LNU blir det derfor

galt om en slik argumentasjon tillegges stor vekt når det er et spørsmål om å gi flere muligheten til å stemme ved valg.

Valgbarhet

Deler av utvalget argumenterer for at det bør være samsvar mellom stemmeretts- og valgbarhetsalder og er derfor mot å senke stemmerettsalderen. Det eksisterer alt en rekke unntak fra valgbarhet og valgbarhet og stemmerett følger hverandre ikke automatisk. Det har vi sett fra flere eksempler i vår egen historie. Det vil derfor være mulig å innføre en lavere stemmerettsalder enn valgbarhetsalder og spørsmålene bør sees på separat fra hverandre

Ungdom har andre arenaer å påvirke politikk

Mindretallet i utvalget viser til at det er andre kanaler og arenaer der ungdom kan delta i det politiske livet og slik påvirke politikken, for eksempel gjennom ungdomsråd. Dette mener LNU er en svak konklusjon. Selv om barn og unge i dag har ulike arenaer de kan delta i, og heve sin stemme, så er ikke det et argument mot å utvide stemmeretten. Det er en slutning med en logisk brist.

Ingen i mindretallet ville stilt seg bak et forslag som gikk inn for å frata stemmeretten til personer over 18 som er medlem i en samfunnspolitisk organisasjon. Fordi samfunnet ikke skal straffes å være en aktiv deltaker i demokratiet, ei heller skal en miste demokratiske rettigheter av å være en passiv deltaker. Dersom tankeeksperimentet ikke fungerer for de med stemmerett, bør det ikke ansees som et gyldig argument mot å gi noen stemmerett.

Oppsummert

LNU er positiv til store deler av valglovutvalgets arbeid. Vi mener det er riktig å utvide stemmeretten ved lokal- og fylkesvalg. Vi mener det er rett å utvide stemmeretten ved stortingsvalg. Det må ikke være samsvar mellom myndighetsalder og stemmerettsalder. Ei heller mellom stemmerettsalder og valgbarhetsalder. Det grunnleggende spørsmålet er om man skal utvide demokratiet med 130.000 mennesker eller ikke.

Å senke stemmerettsalderen til 16 år betyr at vi utvider demokratiet og slipper flere stemmer til. Det er rettferdig, både fordi de unge må leve lengst med konsekvensene av dagens politikk, og fordi 16- og 17-åringer allerede har gjennomført den obligatoriske demokratiopplæringen i Norge. Det er også riktig tidspunkt, fordi vi har en politisk bevisst ungdomsgenerasjon som er klare for stemmeretten. Det er på tide å utvide demokratiet og gi ungdom sjansen til reell demokratisk medvirkning ved å senke stemmerettsalderen.